

BUTLLETI
DEL
CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

BUTLLETÍ
DEL
CENTRE EXCURSIONISTA
DE
CATALUNYA

1921

VOLUM XXXI

BARCELONA
ANTONI LÓPEZ LLAUSÀS : DIPUTACIÓ, 95
1921

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

D'Ull de Ter a Núria a l'hivern

MAI m'hauria atrevit a escriure aquestes ratlles per la raó de tractar-se d'una regió sobradament coneguda, les admirables bel·leses de la qual han estat descrites tantes de vegades. Són moltes les persones que recorren aquest itinerari a l'istiu; són, però, ben comptades les que s'atreveixen a anar hi a l'hivern, tal vegada no pasaran d'una vintena.

Si encisadora és aquesta regió, situada en una de les parts més alteroses del Pirineu oriental, quan les flors esmalten amb llurs enceses colors la fresca verdor dels prats i pasturatges, ben atraienta és així mateix quan la muntanya s'amaga sota el groixut mantell de la neu que ompla les comes i fondals i iguala les aspreses del terreny. Es en aquest temps que cal pujar als cims si es volen gaudir els panorames en tot el seu esplendor a través d'una atmòsfera transparenta i sota un cel puríssim. Gràcies al refugi d'Ull de Ter i a l'estar obert el Santuari de Núria poden fer-se per aquestes encontrades interessants excursions en ple hivern. Tractaré, doncs, de donar una lleugera descripció d'aquestes regions en dita estació de l'any.

El camí que majors comoditats i que més interès ofereix per anar a Ull de Ter és el de Camprodón. Sortint d'aquesta vila i seguint Ter amunt es presenta ja blanquejada la serra Caballera d'inclinats vessants. Els prats han perdut la verdor de la primavera i els arbres destaquen llurs despullades branques de les muntanyes bellament nevades. Es passa per Llanàs i més lluny Vila-

llonga, deixant després a l'esquerra el poble de Tragurà, enlairat en la muntanya.

La vall s'estreny i el camí passa prop del riu, presentant-se de sobte el Santuari del Catllar; encara tres quarts de caminar i s'arriba al poble de Setcases situat a 1230 m. d'altitud. Es des d'aquí que l'excursió es va fent més interessant a mida que un s'endinça en el cor de la serralada pirinenca.

A la sortida del poble s'atravessa altra volta el Ter. En el pont es troba el primer pal indicador del camí a la Portella de Mantet i Ull de Ter, fitat darrerament per el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA amb la subvenció de la Mancomunitat, i que sens dubte prestarà excel·lents serveis als excursionistes, especialment a l'hivern. Després de deixar l'emboscada ribera de Carboners, s'entra en la vall del Carlat, tenint a l'esquerra la бага de Caràs, on la neu hi aguanta tot l'hivern. Prompte apareix al fons el punxagut Gra de Fajol amb les seves canals rublertes de neu, deixant al descobert la roca de les parets que pugen al cim. A les barraques de la Molina, on s'arriba després, és on generalment es troben les primeres congestes; la neu seguida sol trobar-se a l'entrada del magnífic estret de Murens, situat un quart més amunt.

Des d'aquí, ja amb els skis posats, es passa l'imposant congost i s'atravessen algunes allaus caigudes de les rectes vessants que formen els dos costats. Prop del camí es pot beure de la glassada aigua de la font del Sauc, que raja gairebé tot l'hivern. Passant per entre bosc es guanya, fent alguns zig-zags, la forta pujada dels Hospitalets, apareixent tot seguit el pla que porta dit nom i veient-se vers el Puig dels Lladres la taca negra del Xalet d'Ull de Ter.

En agraïda marxa ràpidament s'atravessa el Pla dels Hospitalets, i més amunt es troba la bifurcació de camins o més ben dit de riberes ja que aquells desapareixen sota la neu. Anant amb skis és preferible seguir pels Plans de Murens, car la pujada és més suau; pels recons, en canvi, encara que més cansat, el paisatge és molt més interessant. Jo he seguit els dos camins a l'hivern i he comprovat com el temps que s'hi posa ve a ésser el mateix. De totes maneres cal una bona estona de pujada per arribar al Refugi.

Guanyat Ull de Ter un hom es troba en mig d'una corprene-dora solitud. El gran cercle envoltat d'alterosos cims adquireix majors proporcions sota l'abundosa neu que tot ho cobreix, i sem-

bla talment que d'un moment a l'altre una allau despresca del capdemunt del Gra de Fajol ha de soterrar el Xalet. Aquest resta tancat d'octubre a juliol i s'ha arranjat el Refugi que es troba al costat. Dividit en dos pisos, la meitat del superior és destinada als socis d'aquest CENTRE, amb espai per a dormir vuit persones, havent-hi una bona estufa, màrfeques, mantes i a més alguna vaixel·la i utillatge per a cuinar, de tal manera que un es troba tot el comodament possible tenint en compte que's tracta d'un refugi d'alta muntanya. L'altre espai queda per refugi lliure, deixant-hi a l'acabar l'istiu palla i llenya en abundor, la qual, per causes no sempre justificables, desapareix promptament.

Tots els voltants del Xalet són forsa apropiats per anar amb skis i també s'hi poden fer nombroses excursions.

Cal veure de bon matí la sortida de sol quan els primers raigs il·luminen el cims i poc a poc baixen a la plana tornant la terra altre volta a la vida, obirant-se perfectament tots els pobles de l'Ampurdà amb el golf de Roses i les illes Medes.

Deixant el Refugi, cal dirigir-se vers l'ample depressió del coll de la Marrana, situat entre el Gra de Fajol i Bastiments. Es aquell de pendants molt redressades, i per a guanyar-lo cal pujar-hi pel costat del primer dels esmentats pics. Des del coll es domina la coma de Fressers on la neu s'hi agombola, aixecant-se al mig de la part alta el pic de l'Infern; es vers a llevant, però, on el panorama es verament encissador. En primer terme, l'ample cercle d'Ull de Ter esplèndidament nevat i reclòs per altes muntanyes, trencant la blancor els negrosos edificis del Xalet i el Refugi; més llunyà la Portella de Mantet que comunica amb França, situada en un extrem de l'extens pla de Calm-Agre i veient-se amb tota claretat al seu dessobre el maciu del Canigò, que en aquella hora del matí adquireix un relleu especial. A ambdós costats del coll hi ha el Gra de Fajol i Bastiments, essent recomanable l'ascensió d'aquest darrer, car des de son cim es gaudeix de un bellíssim panorama. Pot pujars-hi en una hora.

Seguint el camí vers Núria cal anar a trobar el fons de la coma, sota el pic de Fresser, per a evitar els drets vessants de Bastiments que s'han de passar amb compte si la neu es glassada, com acostuma a ésser-ho al matí. Se revolta la vall per sota els estimbats caients del pic de l'Infern, passant després per les fonts de Fresser cobertes per la neu fins trobar el repeu de Tirapits. Es convenient

fer en aquest lloc un descans i menjar quelcom abans d'empendre de nou la pujada. Amb uns quants zig zags se guanya el desnivell de Tirapits, assolint la carena i tenint al altre costat la coma de Vaca.

Es va seguint després la ratlla fronterissa tenint sempre una esplèndida vista, obirant se a la dreta la vall de Carançà amb els estanys completament glaçats, i a l'esquerra un sens nombre de muntanyes de la nostra terra, divisant-se al lluny el Montseny, Montserrat i Sant Llorenç del Munt. Allí proper se veuen els dos cims de la Vaca que ostenten en sa carena unes capricioses cornises. Es passa per dessota dels esmentats cims pel costat de mitjorn, avençant amb precaució si la neu està glaçada, doncs en alguns indrets la pendent és molt inclinada i cau estimbada fins al fons de la coma de Vaca.

Des del cim més baix es baixa al coll de Carença, i tot seguit, pujant pels vessants de la Fossa del Gegant, se guanya l'alterosa collada de Nou Creus a 2809 m. d'alt. Al enfront, i al capdevall de la coma, es veu el Santuari de Núria dominat per la feixuga mola del Puigmal.

Fins a Núria ja tot és baixada amb un desnivell de més de 800 m. Si es troba la neu encara dura cal baixar el primer tros amb algunes precaucions perquè les vessants hi són molt dretes, mes després es van tornant més planeres, devallant deliciosament amb skis pel fons de la coma convertida en magnífica pista, podent-s'hi llensar a grans velocitats. Abans d'arribar al bosquet de la Verge cal enfilarse una mica per tal d'evitar uns accidents del barranc; després, ja per fàcils pendants, s'arriba al Santuari de Núria, 1985 m. d'alt. Des d'uns quants anys ençà aquest queda habitat tot l'any i l'obren, demanant-ho a Queralps, ço que es motiu de bona concurrència d'excursionistes que pugen a admirar la vall amb neu o be a fer l'ascensió al Puigmal, sobre tot si s'escau d'haver hi dies de festa.

Aquesta excursió anant amb skis, i tenint bon temps, es pot fer en unes 7 hores seguint al camí de Camprodón a Ull de Ter, o sia aproximadament lo mateix que a l'istiú; i del Xalet a les Nou Creus s'hi posen unes 3 hores. La devallada a Núria es fa en 25 a 50 minuts segons siga l'habilitat del «skieur». Tots aquests horaris són fets sense comptar els descansos i d'una manera aproximada, doncs depenen en gran part de l'estat en que's troba la neu.

Cada vegada és més nombrós l'estol dels que fan excursions hivernals, les quals excursions així com en dies bons es fan amb relativa facilitat, no cal per això oblidar que els perills realment existeixen. En aquests darrers anys les excursions per la neu s'han multiplicat d'una manera asombrosa i he pogut veure que en moltes d'elles s'hi va sense cap preparació, demostrant a més un complert desconeixement de ço que és la neu.

Si es va seguint així, vindrà dia en que haurem de deplorar accidents malestrues. Al meu entendre cal donar la veu d'alerta a fi d'evitar-los, i és per això que m'atraveixo a exposar algunes advertències, filles de l'observació i experiència en les excursions que he portat a cap per les enlairades muntanyes de nostra terra durant els mesos d'hivern.

En primer lloc, cal que tots els qu'emprenguin una excursió d'aquesta mena siguin gent forta i avessada a la muntanya; aniran demés convenientment equipats per a resistir les baixes temperatures que poden arribar a 20° sota zero i portaran roba d'abric fàcil de posar i treure doncs les diferències de temperatura són notables, havent observat en el mes de març, en una excursió a la Vall d'Aràn, un canvi de 46° en menys d'una hora. Un altre factor important és el pes i per a evitar una excesiva fadiga que pot comprometre l'èxit de l'excursió, es portarà no més lo estrictament necessari.

Quan s'hagi d'anar per muntanyes accidentades o per passos perillosos és millor que cada u porti un «piolet» i en cas de que això no siga possible no en deu faltar un en cada colla, que caldrà fer servir al passar pendents molt inclinades on hi hagi glaç, o la neu sigui excesivament dura.

A part del glaç els perills més corrents són les allaus, la boira i sobretot el torb. Gairebé totes les víctimes de la muntanya a l'hivern són degudes al torb. Els grans núvols de neu que aixeca i projecta amb força el vent, dificulten la respiració produïnt una extrema fatiga i en aquestes circumstàncies és gairebé impossible l'aturar-se per descansar o pendre algun aliment. Agotades les forces succeeix una son irresistible i si no es té la suficient energia per vencer-la, el qui es deté a descansar queda aviat adormit amb risc de no despertar, víctima del fret i l'extenuament. Així succebeixen cada hivern molts dels qui volen passar els ports i colls pirinencs en dies de torb. En aquests cassos la major prudència

serà no sortir o dirigir-se al refugi més pròxim al trobar-se sorprès pel mal temps; si algú dels que formen l'excursió no pot seguir, cal no abandonar-lo refiant-se que després de un descans podrà continuar, sinó embolicar-lo en una manta o abric i portar-lo arrossegant per la neu ja que la mateixa fricció d'aquesta li conservarà la circulació de la sang. D'aquesta manera es valen els habitants del Pirineo central per a salvar els qui es glaçen en la neu.

Serà indispensable dur un bon mapa de la regió que s'hagi de recorre i una brúixola, que prestarà excel·lents serveis al trobar-se amb la boira; si aquesta és molt espessa i el terreny accidentat, no hi ha més remei que fer-se acompanyar d'un bon pràctic.

Les allaus se solen despendre en els llocs on les vessants són molt inclinades i baixen per les canals o bé pels conos de dejecció. Quan no hi ha manera d'evitar les, cal pendre algunes precaucions i si s'ha de passar algun camí on aquelles se produeixen fàcilment, no deurà fer-se mai l'excursió a l'endemà d'una abundosa nevada, sinó que caldrà esperar fins que les allaus importants hagin ja caigut. També cal tenir molt compte en temps de primavera doncs en els dies calurosos es despren la neu de les muntanyes i en grans masses baixa al fons dels barrancs.

A l'atravessar una canal o barranc on hi hagi perill d'allaus, es passarà sense fer soroll i de un en un, de tal manera que si un individu de la caravana es troba sorprès per alguna allau els altres puguin auxiliar-lo. També recomanem portar un cordill prim vermell de uns 10 metres de llargada que lligat a la cintura se deixa arrosegar, servint de guia en cas d'accident per a trobar més fàcilment a la persona colgada en la neu.

Es portaran també ulleres fumades, i millor amb vidres groc-vert, per evitar les irritacions a la vista produïdes per la neu, la reverberació de la qual pot arribar a causar una ceguera que persisteix uns quants dies acompanyada de forts dolors. Si el fret és molt intens, cal no tocar cap objecte de metall doncs es produeixen cremades a les mans que duren algunes setmanes.

Altre punt important és l'alimentació i per experiència he vist que lo més convenient es menjar cada dues o tres hores de camí en quantitats moderades. En cas de mal temps que impossibiliti aturar-se, es portaran algunes provisions per les butxaques de manera que's pugui menjar tot caminant.

Finalment, per aquestes excursions res més indicat que el «ski».

Seria inútil ponderar les aventatges que aquest ofereix, car són reconegudes per tots els aficionats a les excursions d'hivern; amb ell s'evita el enfonsar-se en la neu i per tant el cansament excessiu, fent-se les devallades amb gran rapidesa i recuperant el temps que's posi de més en les pujades, i ço que és més important, el «ski» permet fugir depressa de les tempestats repentines. No és necessari dominar aquest aparell a la perfecció per a poguer utilitzar-lo en excursions; amb pocs dies de pràctica el novell «skieur» podrà apreciar les grans aventatges que li reportarà el «ski» per la muntanya.

Moltíssim més es podria escriure en aquest sentit i tractar tots aquests punts amb més major deteniment, però ara no és altre el meu intent que cridar l'atenció sobre els fenòmens més corrents, i crec que n'hi ha prou amb les indicacions fetes per a prevenir als qui, atrets per la muntanya a l'hivern, poguessin descuidar les precaucions necessàries a fi d'evitar en lo possible els accidents que podrien produir-se.

Desembre, 1920.

LLUÍS ESTASEN

Meteorologia de l'excursionista

I

L'OBSERVADOR EXCURSIONISTA I EL SEU BAGATGE

A ningú com al qui va pel món interessen tant les observacions meteorològiques. No sols està, més que cap dels seus semblants, a mercès de les mutacions del temps, sinó que els fenòmens més inesperats de l'atmosfera ocorren principalment en sa presència. Té doncs, l'excursionista, un doble caràcter davant d'aquests fenòmens: el de beneficiari immediat dels coneixements fins aquí aplegats, i el de col·laborador actiu en la tasca d'ampliar-los en la mesura que les seves facultats i la seva bona fortuna li assenyalin.

A l'excursionista, més que al meteoròleg professional, és necessari aquell «art d'observar» i aquella intuïció que fan que no

passi desapercebut un fenòmen important i que's dongui rapida interpretació als fets que la natura depara. El meteoròleg d'ofici, que disposa d'instruments nombrosos i precisos, pot fer tasca profitosa encara que sia no més que un servidor fidel d'aquests instruments, i fins n'hi ha d'autòmats que fan bona ciència des del seu observatori, com l'encarregat d'una pianola fa bona música des del seu escambell. En canvi, l'excursionista, sobre tot el de muntanya, sol anar desproveït d'aparells; mig kilogram de pes va creixent tant com creix la caminada, i d'aquí en resulta una necessària pobresa de recursos instrumentals que ha de suplir-se amb el bon sentit i amb la fina percepció dels fets més insignificants.

Creiem suficients aquestes breus consideracions per a demostrar que l'excursionista ha de considerar-se a n'ell mateix com el factor més essencial de la tasca meteorològica que's proposi realitzar, procurant educar-se en aquesta via, tant des del punt de vista teòric, per a lo qual no li mancaran obretes elementals de veritable valor, com en el costum de descobrir, mesurar i anotar els fenòmens de la meteorologia ordinària, sempre presents i sempre pròdigs en manifestacions esplendents i variadíssimes. En aquesta autoeducació, la anotació gràfica, el dibuix de croquis i de plans esquemàtics, es un bon costum, i té entre molts altres l'aventatge d'ésser el recurs més segur per a explicar als demés les coses observades, car no hi ha pas literatura que en matèria d'exposició científica substitueixi un croquis fet amb intenció i fixesa.

Una de les primeres condicions de l'observador excursionista és saber-se imposar una disciplina, un programa de treball que sense malmenar-li el temps ni enfarfegar-li d'eines la motxilla respongui a una utilitat científica prevista. Es aquesta una de les característiques de l'observador experimentat, que sab que obtindrà cullita qualsevols que sien les circumstàncies en que es trobi, al contrari del novici que cerca no més que coses extraordinàries, les quals, per altra banda, no apareixen a qui les espera, ni poden ésser fidelment ni fruitosament anotades si no és per l'home acostumat a les observacions normals i sistemàtiques.

L'utilitatge necessari, si s'exceptuen certes recerques que requereixen aparells apropiats, no és pas molt gran. Pot dir-se, en termes generals, qu'els instruments meteorològics de l'excursionista queden reduïts al baròmetre de butxaca, un o dos termòmetres i la brúixola. De l'us i de les condicions de cada un d'ells parlarem en

Xalet d'Ull de Ter (2325 m. alt.)

Fot. J. Pau

Refugi d'Ull de Ter

Fot. J. Canals

Cercle d'Ull de Ter i muntanyes del Canigó (2785 m. alt.) des del coll de la Marrana (2506 m. alt.)

Pic de Bastiments (2881 m. alt) des del coll de la Marrana

Fot. A. Zerkovitz

Cims de la Vaca (2830 m. alt)

Fot. J. Canals

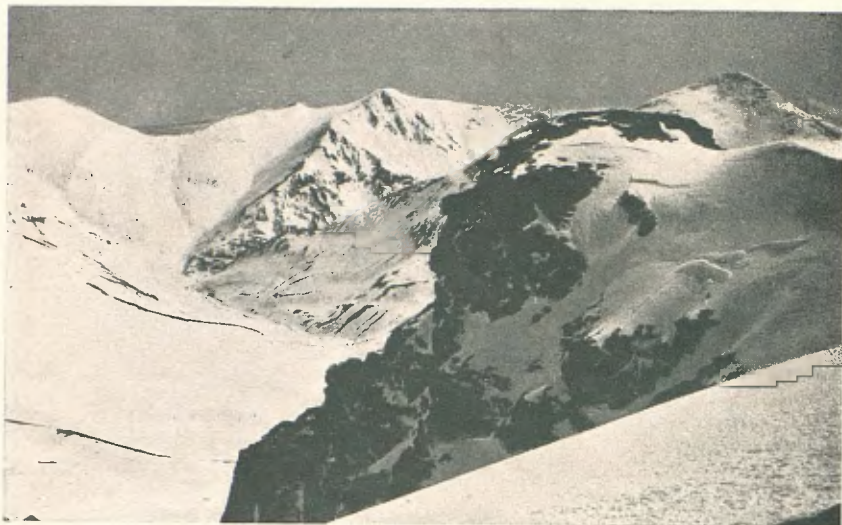
Vall alta del Freser des del coll de la Marrana

Fot. J. Guals

Coma de Les Mulleres i collada de les Noucreus (2809 m. alt.)

Foto. J. Botey

Coma de Vaca des de Nourrens

Fot. J. Canals

Santuari de Nuria

Fot. N. Cuyàs

Pal n.º 10 en l'entreforc dels camins a la Portella de Mantet i al Xalet pels Recons de Morens

Pal n.º 9 en el camí dels Plans de Morens

Xalet d'Ull de Tor

Bifurcació dels Plans de Morens

Portella de Mantet

paragrafs especials. L'art de suplir els instruments que li manquin, deurà constituir una de les principals aptituds de l'excursionista, qui per poc manyós que sia trobarà manera de treure partit de tot quant tingui prop seu. El coneixement de la pròpia estatura, de la llargada del bastó o del piolet, la amplada de la mà (uns 10 cm. per regla general), la llargada de la passa, convé que els tingui a la memòria per a estalviar-se de tragar mides de longitud. El ritme del pas militar: « · i · un · i · dos · i · tres · i · quatre..... » li permetrà contar segons de temps i mitjos segons si'l seu rellotge no té busca secundera. I aixís, una munió d'artificis, apresos els uns, improvisats els altres, formaran un variat i utilíssim complement del seu equipatge científic.

EDUARD FONTSERÉ

(Seguirà)

Registre de les ascensions

efectuades al pic de la Maladeta (3312 metres)

en els anys 1899-1919

En l'ascensió que'l dia 25 de juliol de 1920 efectuàren a la Maladeta els Srs. Lluís Estasen, Josep M.ª Estasen, Ignasi Canals i A. Herzog, es deposità en aquell cim la llibreta-registre del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA. Les targetes que's trobaren en son *cairn* foren recollides i anotades en les primeres fulles del llibre-registre. Per considerar-ho de gran utilitat per a l'història de les ascensions als Pirineu, transcrivim literalment el contingut de les targetes, els originals de les quals queden arxivats en aquest CENTRE.

5 Septembre 1899.—Comte Nils de Barck.

17 Septembre 1901.—Marcel et Henry Spont, Guide Sansuc (J. M.), d'Oo. La Rencluse, 5^h 30; Dent d'Alba, 9 h.; Pic Occidental, 10^h 30; Maladetta, midi.

5 Agosto 1902.—Ramiro Busquets Codina, de Barcelona, con mis guías José Sayó y Manuel Mir, ambos de Benasque, he ganado la Maladeta por los glaciars de Aneto y sin descender, como el año pasado, por el Coll de Aneto y glaciars del mediodía.

6 Août 1902.—1^h 40. L. Le Bondier avec Mr. Camboué. Temps beau en Espagne. Nuages en France du depart du campement d'Eroueil, 18ème jour de campement. 18ème jour qu'on n'a pas vu un musle. Guide Sansuc, d'Oo.

26 Juin 1903.—4 h. du soir. Louis Falisse, de Pau, membre du C. A. F., ve-

nant de Luchon le 25, par la Glère, l'Hospice, les Bains et couché a la Cabane de Grégonio. Le 26 départ a 5^h40. Lac Grégonio et fait ensuite toute la crête depuis le Pic d'Albe, non compris. Temps admirable. Neige excellente. Pas de guide.

6 Août 1905.—Louis Camboué et L. Le Bondidier, du C. A. F. (Section de Tarbes), venant des deux pics occidentaux de la Maladetta, par temps clair. Arrivés au sommet de la Maladetta a 1^h40; partis d'Eroueil a 5 h., par le col Grégonio. Guide Sansuc, d'Oo.

5 Septembre 1905.—Marcel et Henry Spont, troisième ascension par le glacier Nord et cheminée (mauvaise) au nord du pic. Rescendons par la brèche entre la Maladetta et le pic Occidentale á notre campement du lac de Paderne. Temps splendide. Guides J. M. Sansuc, d'Oo, et Dominique Sansuc.

10th. August 1907.—J. Naah Cohen with the guides Jean Courrège et Pierre Dallas. Left Rencluse 4 o'clock. Top the Nethou at 8^h45. Top of the Maladetta at 11^h45.

30 Août 1907.—Maurice Heid et Toussaint S. Martin, d'Eaux Chaudes, partis du plan des Etangs, montés á la brèche á l'ouest du sommet; de là, au sommet Sud dominant le col Maudit puis crête Sud-Nord. Temps nuageux.

5 Août 1909. —7^h40. Henry Motas d'Hestieux, du C. A. F. (Section du Sud Ouest), Pierre de Joinville et Pierre Harlé, avec le guide François Salle et le porteur Antoine Salle. Venus du notre campement de Cregueña.

15 Août 1909.—Georges Ledormeur et Emile Gerard. Départ de Luchon minuit 15 á pied et sans guide par port Venasque Rencluse, brèche ouest. Arrivée sommet 11^h15.

9 Août 1911.—Mr. Frédéric Lung, d'Alger, par toute la crête du Portillon en montant sur tous les gendarmes (1ère ascension), avec Germain Castanys, de Gavarnie, et Jean M.ª Courrège. Partis de La Rencluse a 4^h20. Arrivés au sommet a 10^h10. Marche effective, 4^h50.

16 Agosto 1911.—Emilio Juncadella y Vidal, del «Centre Excursionista de Catalunya», con los guías Jean Haurillon, de Luchon, y José Delmas, de Benasque.

28 Août 1911.—André Meilhan Bordes, de Bordeaux, avec Bertrand Courrège et Bernard Salle. Vue moins étendue mais cependant plus belle que celle du Néthou. Temps splendide.

Septembre 1911.—R. Ducos et le guide Jean Courrège. Temps splendide.

4 Septiembre 1911.—José M.ª Milá y Camps, de Barcelona. Guías Jean Haurillon y Jean Sarrieu, su cuñado. Venimos del Aneto con un tiempo inmejorable.

18 Septiembre 1912.—Jean Taillefer, Robert Roederer, Paul Couget et Jean Bermond, du C. A. F., sans guide, par le col Maudit et le glacier Sud, en 6 h., de la Rencluse.

7 Juillet 1912.—Mrs. Pellew, Falisse et Coupet, en ski par le glacier de la Maladetta. Allons au Néthou. Beau temps.

20 Juillet 1912.—Samuel Bost et André Arnal, montés de la Rencluse avec l'excellent guide Jean Sarieux, passés par le Néthou et le Pic du Milieu, ont profondément joui du triple et merveilleux panorama.

(Seguirá)

Documents d'art antic català

La Secció Arqueològica del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, en iniciar la publicació de la present sèrie documental, per tal de continuar la tradició arqueològica del CENTRE, està certa de tenir de sa part l'agraïment dels estudiosos.

El pintor Joan Pau Guardiola. Segle xvi^e

La pintura del segle xvie ha estat en general poc investigada a Catalunya. Pocs noms de pintors ens son coneguts i és ben escàs el nombre de les obres de les quals ens en hagin pervingut les circumstàncies exactes de llur execució. Es cert que la nostra pintura siscentista representa un art de traspàs, aixís i tot, però, no convé deixar buid en la reconstitució del nostre art antic un espai com el que representa la setsena centúria en la qual es confonen la mort i la naixença de dues lleis d'art.

El pintor Joan Pau Guardiola, les obres del qual ens són fins are desconegudes, tingué tal vegada escassa intervenció en les evolucions de l'art que li fou contemporani, però, la coneixensa de la seva contractació no podrà ésser desagraïda dels investigadors.

La primera notícia que tenim del pintor Joan Pau ens ve del contracte fet juntament amb un altre pintor, En Pere Alegret, per a la pintura del retaule de les Animes del Purgatori de l'església major de Cervera. La capitulació fou firmada el dia 29 d'abril de 1500, i el preu rebedor fou convingut en 40 lliures, pagadores en tres terminis. Com sigui que estem preparant la publicació dels documents relatius a la família dels Alegret, pintors de Cervera, no incloïm aquí el text del contracte de l'esmentat retaule de les Animes, el qual, per altre part, ja ha estat retret anteriorment (1). Per aquest contracte els pintors Joanot Pau i Pere Alegret venien obligats a pintar d'or brunit tota la part arquitectural del retaule. La pintura central havia de representar el *judici final*, tenint altres dues històries a banda i banda, i figurant en les més altes *la missa*

1) JOSEP GUDIOL. *Els orígens de la pintura a Polí a Catalunya*. Pàgina Artística de «La Veu de Catalunya», 15 i 22 octubre 1917.

i la *almoïna*, i en les baixes *la oració* i *el purgatori*. El bancal era reservat a la representació del *paradís* i de *l'infern*. A les portes del paradís apareixeria sant Pere amb les claus i vestint capa processional de brocat, i sant Miquel amb una flota d'ànimes.

L'or brunit devia enriquir les fresadures dels vestuaris i devia així mateix omplir els campers que les imatges deixessin lliures. La figura central de Jesús i les testes de les altres imatges serien pintades a l'oli.

Hi ha en aquest document, ultra la condició d'exigir la pintura a l'oli, una altre particularitat digna d'esment, i és la participació que pren en el conveni la mare del pintor Pau, Na Elienor, la qual s'obliga, en nom del seu fill, no pas com a fermaça sinó amb obligació directa. La causa d'aquesta anormalitat ens la diu el mateix contracte revelant-nos que el pintor Joanot Pau era mut de naixença. La «mare del mut» és nomenada Na Elienor en una de les èpoques parcials del preu del retaule i, en anomenar-la com a part contractant, es diu que representa a son fill a causa de l'impediment de la paraula i de l'oïda, «*propter eius impedimentum loquere et auditus*». Encara en 1510 i 1511 veiem Na Elienor de Pau rebent certs a comptes per la pintura de les portes, tant de dins com de fora, dels orgues nous de l'església de Cervera, i d'uns escuts de la paeria de la mateixa vila (1).

No seria cosa planera per a un mut a les darreries del segle XV^é assolir la cultura necessària a un pintor de retaules, i no obstant no és aquest l'únic cas de pintor mut que ens presenta la història de la pintura en terres ibèriques. En 1526 naixia a Logroño el pintor Joàn Fernández de Navarrete, conegut pel sobrenom de *El Mudo*, les pintures del qual li han donat merescuda fama. Una intuïció viva i una destresa manual extraordinària devien suplir en l'aprenentatge del nostre sord-mut les ensenyances inasequibles. Si únicament veiessim el pintor Joan Pau concertant obres acompanyat d'altre pintor, com en el cas del retaule de Cervera, ens podria restar el dubte de si la part que en l'obra acomplia el pintor mut era faedora per la sola i única habilitat de les mans, anant a càrrec del company la composició i la interpretació gràfica de les històries comanades. Es el cas, però, que dels anys 1518 i 1536 tenim documents que ens revelen el treball aïllat del pintor mut

(1) Arxiu Històric de Cervera, *Registre de Crides* 1509-1511, f. 85; 1511-1513, f. 55 v.º

en la pintura de retaules de disposició complexa. Així succeeix en les capitulacions per a l'església del poble de Castellnou d'Olgues i per a l'altar de sant Joan i sant Ot de la Seu d'Urgell.

La primera d'aquestes dues pintures ens es coneguda no més pel contracte (1) conservat en la col·lecció documental del senyor Faust de Dalmases, de Cervera, com sigui que actualment l'església de Castellnou no guarda troç ni bocí de l'antic retaule. La fusta del retaule amb ses tubes, pilars, tabernacles i altres ornaments ja le tenien composta i col·locada en l'església els jurats de Castellnou; segons el contracte, les peces del retaule serien portades a la casa del pintor, que en aquest temps encara vivia a Cervera, comprometent-se l'artista a tenir l'obra enllestida dins dos anys. Tots els elements arquitectònics del retaule anirien degudament enguixats i daurats d'or brunit, com aiximateix les diademes dels sants i les fresses dels ropatges; els colors serien posats a l'oli i «judicats segons l'art de pintura a l'oli requereix», representant la imatge principal la figura de sant Pere, habillat així com el Sant Pare de Roma i assegut sota un dosser de brocat.

El Rnd. Mn. Pere Pujol, l'arxiver capitular de la Seu d'Urgell, ens comunica haver trobat en aquell arxiu el contracte de la pintura del retaule dels sants patrons de la parròquia fet per un pintor de Cervera dit Joan Guardiola, alias lo Mut (2). Suposàrem des del primer moment que nostre Joanot Pau i el pintor de la Seu d'Urgell devien ésser una mateixa persona, car si era ja cosa extraordinària trobar un retauler sord-mut seria cosa inaudita trobar-ne dos en el mateix lloc i en el mateix temps. La certesa ens vingué de altra comunicació de l'amic senyor Gómez Gabernet, arxiver municipal de Cervera, en la qual ens manifestava haver trobat com en l'any 1524 era pagada certa quantitat a Joanot Pau, *alias Guardiola*, per haver pintat unes antorxes. Veus aquí com una notícia tan poc interessant en apariència com la decoració d'unes antorxes ens serveix per a la identificació dels dos noms amb els quals es conegnt documentalment el pintor mut de Cervera. Amb el nom de Joan Guardiola comença a figurar en l'any 1534 en la confraria de Sant Joan i Sant Eloi de Cervera (3).

(1) V. Document I.

(2) V. Document II.

(3) Arxiu Històric de Cervera. *Llibre dels confreres de Sant Joan i Sant Eloy*, 1511-1502, f. 234 v.º

El retaule de la Seu s'ens mostra ja compost segons el novell estil renaixentista. Les tubes i tabernacles que encara veiem en el retaule de Castellnou aquí són ja petxines i obres *al romano*; el pintor segueix pintant a l'oli tota la part de colors i sembla que reserva l'or exclusivament per als pilars i campers lliures de la obra de talla. L'encasament central, migpartit, ens ofereix les imatges de sant Joan Evangelista i sant Ot. Malhauradament també el retaule de la Seu ha estat substituït per altre altar barroc sens conservar rastre de les antigues pintures.

Vegeu ara el text dels dos contractes, conservat el primer en la col·lecció del senyor Faust de Dalmases, de Cervera (doc. n.º 1333), i el segon en l'Arxiu Capitular d'Urgell (Manual de Pere Tragó i Vicens Gaça, 1527-1546, f. 319).

DOC. I.—CAPITULACIÓ PER A LA PINTURA DEL RETAULE DE
SANT PERE DE L'ESGLÉSIA DE CASTELLNOU D'OLUGES,
FAEDORA PEL PINTOR JOANOT DE PAU, DE CERVERA.
(Castellnou d'Oluges, 10 desembre 1518).

En nom de Nostre Senyor Deu y de la gloriosa Verge Maria mare sua sia amen.

Capitols fets, juhits, pactats, fermats e jurats per e entre los magnífichs moss. Luis Ortíz, donzell y la senyora Catarina de Cabrera, muller sua, senyors del Castell y loch de Castellnou dit vulgarment de les Oluges, e los honorables balle, jurats y singulars persones de la universitat del dit loc de Castellnou deius scrites de una part e na Castellana, muller y conjuncta persona y administradora dels bens y persona de mestre Joanot de Pau, pintor de la vila de Cervera, mut a natura, marit seu, ço es en nom propi de ella y en nom del dit son marit e per ell y en altra manera axi com millor de dret vol y pot de la part altra, sobre la pintura per ell fahedora en e sobre lo retaule de fusta blanch que vuy es ab ses tubes, pilars, tabernacles, taules e altres guar-niments necessaris esta posat en lo altar major de la esglesia major e parro-chial de Sanct Pere del dit loch de Castellnou en e per la forma qui s segueix:

E primerament es stat pactat avengut e concordat entre les dites parts que lo dit mestre Joanot de Pau, pintor de dita vila hage e sia tengut pintar, e la dita na Castellana, muller sua, conve y promet que dara obra ab acabament, que lo dit mestre Joanot, marit seu, pintara tot aquell retaule de fusta que lo dia de vuy en blanch ab ses tubes e tabernacles, pilars e altra obra de talla o maçoneria e plana esta posat e construït en la dita esglesia de Sant Pere del dit loch de Castellnou be, degudament e acabada en tant quant de son bon ingeni e saber posa a despeses y missions propies sues axi de colors com al tres quals sevol coses per a obs e ocasio de la pintura del dit retaule occor-rents y necessaries al oli, empero, segons art de pintura al dit oli requer en aquesta manera que pintara y pintar sia tengut ab lo enguixament necessari

e degut per art de bona pintura tota la obra de talla, ço es pilars e maçoneria de tot lo retaule, aximateix les diademes dels personatges dels sants en dit retaule pintadors y los fresos dels robatges de aquells de bon or, ço es de or de ducat en axi que lo que requerira esser picat del dit or, segons la art de pintura, picara, e lo que haura de esser pla estiga pla. Entes, empero, que les polseres de quiscun extrem del dit retaule no hage ni sia tengut pintar sino tant solament de la pintura dita del romano de colors e sens or algu. E en dites polseres hage de pintar les armes dels dits senyor y senyora a la part dreta y les armes de la vila de Castellnou a la squerra, ab sos scuts be e condecement.

Item, es stat pactat, avengut y concordat entre les dites parts que ultra la dita dauradura en lo dit retaule en la forma dessus dita en aquell per lo dit mestre Joanot de Pau fahedora en los encasaments patents del mateix retaule y en quiscu de ells, ço es en los cinch superiors de la sumitat immediadament posats apres de les tubes o tabernacles aregladament de polsera a polsera del dit retaule y en los nou encasaments del peu o banch de aquell, ço es tres en la fabrica del sacrari e tres a quiscuna part de aquell e per lo senblant en los portals a quiscuna part o extrem del dit retaule fets e posats de fusta lo dit mestre Joanot de Pau pintara e pintar sia tengut com damunt es contengut aquells personatges, misteris e ystories que son scrïtes e continuades de la ma del notari dels presents capitols en quiscu dels dits encasaments en la pintura o traces a la semblança propria del dit retaule fetes e lliurades ço es una en ma del dit notari altra al dit pintor axi e segons que la propietat e ayre dels dits personatges, misteris e ystories requer per art de pintura.

Item, pintara e pintar sia tengut en lo encasament major, ço es, de la taula del mig del dit retaule, la ymatge e personatge del glorios sant Pere en fforma del sanct pare de Roma, ab cadiratge condecet, sehent en pontiffical ab la tiara daurada com damunt se conte, e al costat de aquell tants cardenals a quiscuna part com en dit encasament pintar se poran apres del dit personatge de sant Pere, ço es lo dit sanct Pere ab robatge de brocat de aquella forma y sort de brocat que mes congrua sia per lo ornament del dit personatge e los cardenals segons es lo costum e habit dels cardenals; lo dossier aximateix de la dita cadira, si mester y sera, sia aximateix de brocat com propdessus es dit. Mes avant en los vuyt encasaments, ço es en los quatre posats a la part dreta e los quatre a la part squerra quasi tots contiguus ab lo dit encasament gran e major de la dita imatge de sant Pere en dit retaule com dit es pintadora, hage y sie tengut pintar lo dit mestre Joanot les glories y actes del dit glorios sanct Pere mes assenyelats y que en retaules de sglesies parrochials se acostumen pintar.

Item, es pactat, avengut y concordat entre les dites parts que lo dit mestre Joanot de Pau, pintor, sie tengut e obliguat pintar los robatges dels personatges dessus dits en dit retaule per ell pintadors de colos bones y condecents, ço es carmyñ, atzur e altres, axi e segons la calitat e propietat de quiscu dels dits personatges requerra segons art de bon pintor e seguint lo orde degut e art de bona pintura.

Item, es estat pactat, avengut e concordat entre les dites parts que la dita na Castellana donara obra ab acabament que lo dit mestre Joanot de Pau,

marit seu, donara e lliurara als dits senyors de Castellnou e als dits balle, jurats e singulars persones de aquell e donar e lliurar sie tengut be e degudament acabat tot lo dit retaule pintat segons damunt en los presents capitols es contengut dins dos anys continus, e del dia que li faran la primera solucio e paga de part del preu es concordat ha de haver per la pintura del dit retaule en avant continuament comptadors exceptat empero que donara e donar sia tengut lo dit pintor la taula y encasament de la ymage principal de sant Pere pintada e acabada com dessus es dit als dits senyors de Castellnou e balle y jurats de aquell ensemps ab tot lo dit banch e portals del dit retaule pintats e acabats com damunt es contengut per al dia de la dita festa la dita taula, banch y portals predits sien y star puxen posats en lo altar de la dita esglesia parrochial del dit loch. E aço sens excepcio ni contradiccio alguna, etc.

E mes avant los dits magnífichs moss. Luis Ortiç e Senyora Catarina, muller sua, senyors del dit loch de Castellnou, en nom seu propi e de quiscu de ells insolitum; e los dits balle, jurats e singulars persones de aquell, ço es en nom lurs propis e de quiscu d ells e de la dita universitat convenen y prometen de star y de certa sciencia donar e pagar realment y de fet al dit Joanot de Pau pintor e als seus en bona peccunia comptant per lo preu de pintar tot lo dit retaule com dessus es contengut noranta y cinch lliures barches., les quals li hagen a donar e pagar per les pagues y terminis següents: ço es, de present ans de dit mestre Pau metie cosa en dit retaule vint lliures barches.; les restants setanta cinch lliures dins quatre anys primer vinents e del dia que li hauran feta la paga e solucio de les dites .xx. lliures primeres en avant continuadament comptadors, ço es en lo discurs dels tres any[s] primers quiscun any .xx.¹ lliures lo darrer any dels dits quatre quinze lliures barches., a compliment de la dessus dita quantitat e aço franquament e libera, etc. dins la casa de sa habitacio, etc. sens empara, marcha ni deposit sots pena del terç al honorable veguer de Cervera o a n aquell official ecclesiastich o secular danant lo qual o los quals, etc. adquisidora, renunciants a lur propi for, etc. se sotsmeten a for, districte e jurisdicció de dits official e officials axi ecclesiastichs com seculars dauant los quals se esdevingue volguerlos ne convenir, etc. ab salari de procurador de .v. sous e al notari, etc. .x. sous ab restitucio de totes e sengles altres messions y despeses etc. Sobre les quals despeses etc. ab hostatges tenidors per dits balle e jurats y singulars prohomens del dit lloch de Castellnou en la vila de Cervera y en aquella casa e habitacio que per part de dit mestre Pau los sera elegida. E aço en virtut del sagrament e homenatge per quiscu d ells prestat de mans y de boqua en poder del notari dejus scrit rebent aquell en nom del senyor rey per licencia a ell otorgada per lo portant veus de governador en lo principat de Chatalunya etc. ab pena de tres sous per quiscu dia que cessarien tenir dits hostatges cinch dies apres de esser requests per paraula o en scrit, personalment o en les cases de ses habitacions etc., ab convencio de no pledejar ni fermar de dret ni obtenir guiatge ni elonguament etc. E per aço atendre y complir ne obliguen los dits senyors del dit loch de Castellnou tots e sengles bens seus e de quiscu de ells insolitum e los dits balle, jurats e singulars persones del dit loch tots los bens de la universitat, los seus propis y de quiscu de ells insolitum, mobles e immobles, etc. haguts e havedors. E per ço renunciem, etc. E la dita senyora Ca-

tharina de Cabrera y de Ortis, muller del dit moss. Luis Ortis, certiffcada, etc. renuncia a beneffici de *velleya* senat consult, etc. E quant a la obligacio dels bens del senyor son marit a son dot y spoli etc. Los quals quant a aço al dit mestre Pau e als seus relaxi y remet y a tot altre dient etc. E generalment tots renunciien a qualsevol leys, drets, usos, consuetuts et constitucions a les dites coses contrarians y a ells y a quiscu de ells contra dites coses valer ni ajudar podents. E axi ho juren, etc.

Item, es estat pactat, avengut y concordat entre los dites parts que los dits senyors e balle, jurats e promens de dita universitat hagen e sien tenguts fer, aportar e posar a despeses de la dita universitat dins Cervera e en la casa del dit mestre Joanot de Pau, pintor, tot lo dit retaule e apres de pintarlo sen hagen a tornar e portar al dit loch de Castellnou. E si anant e venint dit retaule se perdia o se trencave alguna cosa de aquell, vage e sia a carrech, risch, perill e fortuna de la dita universitat; si empero estant lo dit retaule posat en casa del dit pintor, o en altra part en ma sua, per pintarlo se perdra, rompra o trencara e o deteriorara cosa nenguna, en dit cars lo dit pintor ho hage a tornar adobar e fer bo a ses despeses, tota excepcio cessant.

Finalment, volgueren les dites parts que dels presents capitols sien feta e fetes una carta e moltes e tantes quantes demanades ne seran per quiscuna de les dites parts ab totes aquelles clausules y cauteles que sien necesaries y oportunes a conexença del notari qui aquelles ordenara, substancia del fet en res no variada.

Preinserta capitula et omnia in eis contenta fuerunt firmata atque jurata in castro dicti loci de Castellnou per dictos magnificos dominos Ludovicum Ortiz, domicellum et dictam dominam Catarinam eius uxorem, dominos Castellnou, dicima die mensis decembris anno .M.º D.º XVIII.º. in manu et posse mei notarii infrascripti presentibus reverente fratre Joanne Oliva, ordinis Fratrum Minorum, conventualis Cervarie, et Gabriele Puigredon singulo eiusdem ville testibus a dicta vocatorum specialiterque assumptis.

Item eciam fuerunt firmata atque jurata .XXIII.º. mensis decembris anni predicti Cervarie per Joannem Oliver textorem lini, Anthonium Soler et Jacobum Johanem Michaellem, juratis eodem anno dicti loci de Castellnou ex una, et honorabilem Castellanam, uxorem sepedicti Joanoti de Pau, pictoris, nomine suo proprio atque pro dicto marito suo et eius nomine ex alia partibus et etiam postea pro parte dicte universitatis per Ludovicum Pont, baiulum et per Anthonium Trilla et Anthonium Aldomar, Anthonium Rull, Johannem Graells, Petrum Nuix et Bernardum Noguers omnes singulares dicti loci eorum nominibus propriis et insolitum die .VI. mensis januarii anno .M.º D.º XVIII.º. Cervarie.

Testes sunt Nicholaus Prats, manyanus et Joannes Olzina, agricola Cervarie.

DOC. II.—CAPITULACIÓ CONvinguda ENTRE ELS CONSOLS I PROHOMES DE LA SEU D'URGELL I EL PINTOR MUT DE CERVERA JOAN GUARDIOLA SOBRE LA PINTURA DEL RETAULE DE SANT JOAN EVANGELISTA I SANT OT. (La Seu d'Urgell, 16 setembre 1536.)

Anno a Nativitate Domini millesimo quingentesimo tricesimo sexto. Die sabbati, XVI mensis septembris, anni predicti, in civitate Urgellensi. Instrumentum capitulorum inter partes subscriptas conventorum et per eas firmatorum et juratorum, quorum tenor talis est:

En nom de Deu. Sobre la pintura faedora del retaule dels gloriosos sanct Joan Evangeliste e sanct Od, bisbe de Urgell e patro nostre, possat en la ecclesia de Urgell, son stats fets e fermats entre los magnífichs consols e prohomenes de la ciutat de Urgell, de una part, e mestre Joan Guardiola, alias dit lo Mut, de la vila de Cervera, de la part altra, los capitols davall scrits en e per la forma següent:

Primerament, lo dit pintor pren a son carrech de pintar e daurar lo dit retaule, ço es, que hage a daurar tota la obra de talla e de menuzeria, y en los camps de la dita obra de talla o romana pintar de adzur e si ops serà de dauradura gratada y molt be obrada a la romana; e tota la pintura de les colors sie al oli.

Item, en lo pla de dit retaule, en lo hun spay hage a pintar la image de sanct Joan Evangeliste e a la altra part la image de sanct Od, en lo modo que deuen star, a juhi de mestres.

Item, en los spays dels costats y extrems haura en cascuna dos spays, y en cascun spay lo dit pintor pintarà les histories que als dits senyors de consols e prohomenes serà vist.

Item, lo dit pintor daurarà la pexina del mig e les pexines dels costats, y si mester hi haurà adzur, perque stiguen ab deguda proporció.

Item, pintarà lo plu del retaule, ço es, los spays dels extrems e posarà la historia del sanct mateix que son les histories sobiranes. E lo spay del mig hage a pintar ab la image de sanct Od segons deu star.

Item, hage a pintar los costats dels pilars a la romana, de bona pintura e de adzur e al oli com se pertany.

Item, los dits magnífichs consols e prohomenes prometen dar e pagar al dit pintor per les mans e obra de dit retaule cent lliures Barcheloneses, pagadores en la forma davall escrita.

Item, es convengut que lo dit mestre hage de començar la obra de dit retaule per tota la quaresma primer vinent e daqui avant continuar dita obra fin sie acabat de pintar, y finida tota la dita obra y en lo mig no pence ni obrar obra altra alguna. E que a la hora que dit pintor començarà la dita obra los dits senyors consols li hagen adar e pagar quaranta lliures y comprar or y colors. E les sexanta lliures en tres eguals pagues e tres anys lavors primer vinents.

Item, los honorables consols assignen per pagar dita obra dotze ducats que son en poder de mossen Alexandre Ros, consol; e altres dotze ducats daran de comptants los dits magnífichs consols, los quals vint y quatre ducats daran a la primera paga qui serà a Carnestoltes. E mes en la darrera paga dels dits tres anys la dita ciutat darà les vint lliures en la manera ja deliberada per lo concell de dita ciutat.

Item, los honorables en Joan Piquer e Pau Balitran en noms lurs propis prometen pagar les restants cinquanta una lliures quatre sous en les pagues predites, e per aquelles se obliguen ensemps; y si algun inconvenient se seguie a ells o al altre dells que cascu dells sie obligat per la mitat de dites cinquanta una lliura quatre sous.

Die sabbati, XVI septembris, Anno a Nativitate Domini .M DXXX^o. sexto, in civitate Urgellensi, fuerunt firmata et jurata hujusmodi capitula per magnificos Berengarium

Sentmarti, Geronimum Artedo, Antonium Condor et Alexandrum dels Senyors alias Ros, consules, nomine civitatis, et etiam Joannem Piquer et Paulum Balitran, nominibus propriis et in solidum, ex una; et honorabiles Petrum Trullar, paratorem, et Laurentium Boquet, argentarium, dicte civitatis, vice et loco dicti Joannis Gordiola, pictoris muti, de cuius facto, etc., promiserunt teneri, etc., promissum tenere et servare, etc.; et dicti Trullar et Boquet obligantes in solidum bona propria, etc., et omnes obligationes juris, etc.

Testes Antonius Mora, Villenove Mediani, et Bartolomeus Boldis, Ville Castribonu.

No solament el pintor Joan Guardiola tenia amargada la vida pel seu defecte natural de paraula sinó que es trobava en un ambient familiar desordenat i perillós fins el punt de determinar la intervenció dels regidors de Cervera on residia. El mal venia de la muller del pintor i el document que a continuació transcrivim ens en parla amb tal realisme que hom s'imagina fàcilment el trasbals continuat de una casa oberta pobrament als vicis en mig d'una vila assossegada.

DOC. III.—EL CONSELL MUNICIPAL DE CERVERA ACORDA INTERVENIR EN LA VIDA DOMÉSTICA DEL PINTOR MUT, PER TAL D'EVITAR L'EXEMPLE DESORDENAT (Cervera, 1527)

Al qual consell fonch proposat per los honorables en Johanot Sotalell Aparici Nonell, Gaspar Guardiola, Anthoni Amigo, Miquel Nadall, Lorenç Sotalell y Francesch Pinyes dihent e suplicant que no ignoren los senyors de pahers y concell los grans insults que de cada dia se segueixen en la casa del mut nomenat Johanot Guardiola a causa de la vida de la muller del dit mut y de la filla de aquella y de la moça esta ab elles y se son seguts y a fetes aci y es cert que sta preparat algun dia de seguir se algun gran sinistre scandoll per les quals se poran seguir morts de homens. E perço supliquen al magnífich concell que evans que mayors inconvenients y desastres si seguent y vullen provehir degudament...

Sobre aço lo dit magnífich consell o la maior part de aquell, vist y considera, lo grandíssim abus de tota desonestat y vellaqueria se fa en la casa del dit Johanot Guardiola a causa de sa muller y de sa filla y moça que vuy tenen en casa, e vist que per les portes darrere casa entren y hixen totom qui entrar vol en dita casa, que per relevar les avinenteses de mal se fan en dita casa, que les portes darrere de la casa del dit Johanot Guardiola, mut, axi la baix com la porta del pont de dalt, sien tanchades a pedra y obra de tal forma que elles ni ningu altri no puschen entrar ni exir per dites portes. Noresmenys presentament sia provehit en que la massa isqua de la present vila o per via que son pare la sen mene o per altra via que isque de la present vila, actes que es molt aprofanade. Entes avent se provechesqua que la fadrina filla del dit Johanot Guardiola, mut, de la millor manera que fer se pora ab la menys infamia sie treta de poder de la mare y recomanada a d alguna persona que mire

per ella y que la guarde y aparte de tota desonestat en la qual la dita sa mare la iclinada y induyda. E mes a vent que per part de la present universitat sien request lo senyor veguer y balle de la present vila y lo senyor Degua de aquella que quiscun d ells per sos officis vullen provehir ab los subdits seus axi per publicació de crides, imposició de penes a totes les persones que entraran en dita casa y seran trobades en aquella que sien punits y castigats e incorreguen en alguna pena, la qual pena sie regorosament executada. E si posible sera que, actes que lo mayor desorde se fa per avuy en aquesta casa ve a causa de capellans segons es fama, que sie request que dit Sor. Degua axi per via de desortacions com en altra manera contra sos subdits y provehesqua, cometent y remetent ho tot als magnífichs senyors de pahers ab aquella promenia que penre si volrà y provehesquen en totes aquelles vies modos y maneres que necesari sie en ff que no si seguesquen escandolls ni debats ninguns. E tot lo que si despendrà sobre aço sia pres a compte als senyors de pahers cometent los ho tot ab tots los providents dependents y emergents de aquells larçament y bastant (1).

La coneixença dels contractes del pintor mut ens dóna nous elements per a intervenir en la disquisició oberta sobre els orígens de la pintura a l'oli a Catalunya i la transformació del goticisme en franca renaixença clàssica. Cal insistir en la necessitat de desempolsar els documents dels pintors siscentistes. L'exemple de Mn Gudiol publicant la contractació d'En Joan Gascó (2) cal que tingui prosseguidors.

A. DURAN I SANPERE

Assenyalament del primer camí d'alta muntanya

De Setcases a la Portella de Mantet

DES de feia temps venia éssent objecte d'estudi per part de la «Secció d'Esports de Muntanya» l'assenyalament dels camins més importants de nostre Pireneu, cosa que en primer lloc fóra de gran utilitat per als nombrosos vianants que han de fer via per aquelles solitaries encontrades, alhora que facilitarien l'excursionisme al donar seguretat d'encertar els camins dintre les valls pirenenques, sovint massa complicades i perdedores. Aquesta idea llarg temps acaronada, mica en mica va pendre peu i fonament, comensant a fer-se un estudi dels procediments

(1) Arxiu Històric de Cervera, *Llibre de Consells*, 1527, f. 24.

(2) JOSEP GUDIOL, *Mestre Joan Gascó*, «Estudis Universitaris Catalans», I, 1907.—II, 1908.

d'assenyalament i colors que han donat més bon resultat en les obres similars que s'han fet en altres països.

Amb molt bon acert es convingué estudiar primerament el fitament d'un sol camí i així pràcticament podria veure's el resultat que donaria i les reformes o modificacions que la pràctica ensenyés. Aquest camí desseguit fou trobat: seria el que de Setcases va a la Portella de Mantet (2478 m.), éssent el que enllaça les comarques de Camprodon, en l'alta vall del Ter i la del Conflent en la Catalunya francesa. En son tragecte s'hi apleguen tots els variats espectes dels camins de muntanya i així les observacions serien ben completes. Demés, aquest camí es el més transitat de tota aquella vall per la molta gent que estiu i hivern va i vé de França, i al mateix temps es un dels indrets més visitats pels excursionistes, ja que passa per la proximitat de nostre Xalet Refugi d'Ull de Ter.

El projecte primitiu era bon xic modest, boi comptant que difícilment es trobarien els mitjans necessaris per a fer una obra gaire costosa, ja que per dissort la situació econòmica de la nostra entitat no li permet desenrotllar cómodament les seves iniciatives. Però valuosos elements de la mateixa, entre'ls quals cal citar en primer lloc al President de la «Secció d'Esports» Sr. Josep Maria Có de Triola, no es conformaren a deixar de fer una obra de gran importància per al desenrotllament de l'excursionisme a Catalunya, i condensant en una memòria un bon nombre de dades i antecedents, es dirigiren a la nostra Mancomunitat la qual tractant-se de millores per a Catalunya, desseguit va acceptar amb entussiasme la iniciativa alhora que en demanà un projecte ben complet i detallat. Presentat aquest, volgué millorar-ho tot encare que tinguessin que augmentar-se les despeses. Així, doncs, es faria una obra ben feta i sòlida, tal com calia al lloc i a les condicions atmosfèriques d'aquelles inhospitalaries altituts, tal com es mereixia aquell bonic tros de nostre Pireneu. Fet seu el projecte de la «Secció», va ésser aprovat en el Consell del dia 11 de novembre de 1919 designant els crèdits necessaris per a realitzar-ho sota la inspecció de la Direcció d'Obres Públiques de la Mancomunitat.

Degut a lo molt avançats de la temporada no pogué marcar-se durant l'any 1919, però a les primeries de l'estiu passat, començaren els treballs preliminars, fent-se les comandes dels tubos de ferro, rètols, inscripcions, etc., que sols es pogué portar a bon terme després de topar amb moltes dificultats de tota mena.

Durant la segona quinzena de setembre es traslladaren al Xalet els consocis Lluís Estasen i Joaquim Rubió els quals dirigiren tots els treballs d'instal·lació, que ràpidament quedaren enllestits malgrat el mal temps que sempre tingueren.

El camí estava marcat des de que surt de Setcases, en que travessa la vall de Carlat, i entra en l'estret de Morens, endinsant-se per entre el bosc selvatge d'Hospitalets, guanyant el Pla del mateix nom, des de on s'ovira ben enlairada la menuda taca negrosa del Xalet. El camí torna allí a ficar-se al fons del torrent fins als Plans de Murens, d'on en ràpida pujada assoleix l'alta Collada coneguda per Portella de Mantet, limit fronterís amb França. En aquest tragecte s'hi han posat 23 pals de ferro, cilíndrics i amb estries interiors. Tots tenen al cap d'amunt unes plaques rectangulars, en les que s'hi fa constar el nom de llocs propers, com collades, fonts, bifurcacions o be solsament una fletxa indicant la direcció. En totes les plaques hi ha inscrites els noms de la Mancomunitat de Catalunya i el del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA. Els pals estan empotrats en hormigó fins prop d'un metre de fondària, i s'aixequen fins una alsària de més de 2.70 metres.

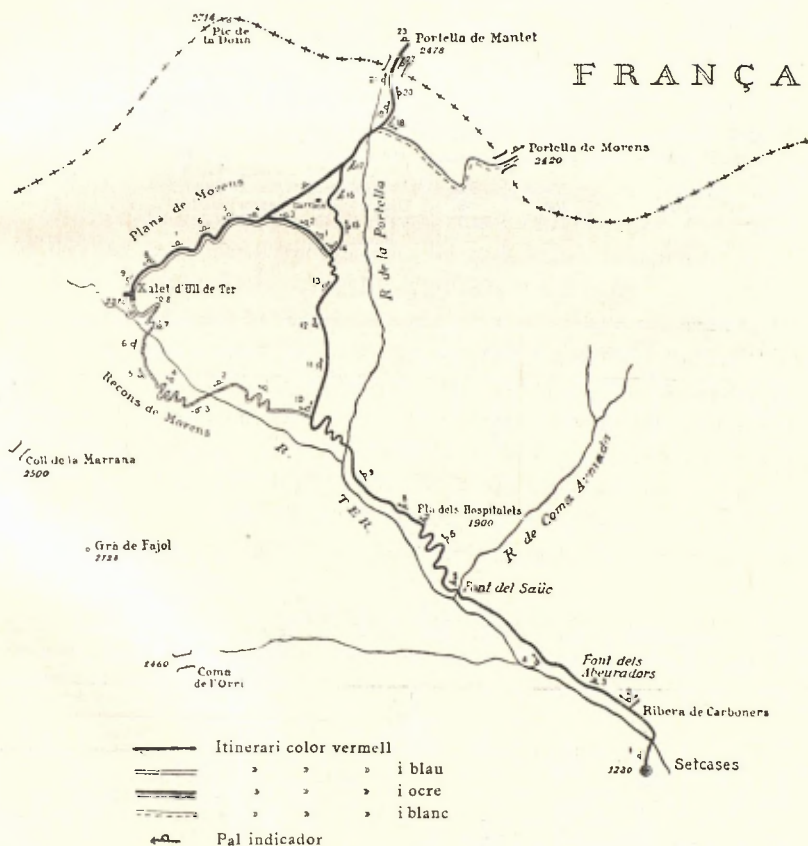
Les fites han sigut posades en llocs ben visibles, ovirant-se de ben lluny. Atenent la proximitat del Xalet s'ha aprofitat l'avinentsa de marcar i posar pals fins al mateix pels dos camins que hi pugen o siguin els dels Plans de Morens i l'altre més pintoresc dels Recons. D'aquesta manera serà ara més fàcil encara arribar fins aquell lloc hospitalari.

En el camí d'embracament que condueix al Xalet pels Recons de Morens hi han 9 pals i altres tants el que porta del dit Xalet, pels Plans del Morens, al camí general.

Amb vistes a la publicació en son dia d'un mapa general itinerari de Catalunya, cada camí té assignat un color. Això fa que encara que es dongui el cas de tenir de guiar un analfabet, la cosa resulta fàcil i sense possibilitat d'extraviament. Així el camí, diemne general, està marcat amb vermell. En la placa de bifurcació cap a la Coma d'Orri, que és un camí a marcar, s'hi ha posat el color blau. Pel camí pel Recons de Morens s'ha escollit l'aparellament de vermell i blau i pel que condueix al Xalet pels Plans de Morens, el vermell i ocre. Finalment, en el camí que derivant-se del de la Portella de Mantet condueix a la Portella de Morens han sigut empleats els colors vermell i blanc.

Amb aquests colors emprats podrà conèixer pràcticament quins son els que donen millors resultats sofrint menys de les inclemències del temps. Cal tenir-ho tot en compte i esbrinar amb els 20 quilòmetres fitats, si el sistema té suficient resistència a les malifetes de que pugui ésser objecte per part de gentes bàrbares i incivils que malaguanyament per tot arreu se'n troben.

Heu's aquí l'obra que'l CENTRE acaba de realitzar mercès a l'apoi entusiasta de la Mancomunitat de Catalunya i és d'esperar que a aquest camí ne seguiran d'altres completant així la xarxa de fitement dels camins d'alta muntanya.

PLÀNOL DEL CAMÍ FITAT

Estació meteorològica de Viella (Vall d'Aràn)

RESUM DE LES OBSERVACIONS DEL MES DE JUNY DE 1920

TEMPERATURES A L'OMBRA				PRESSIONS BAROMÈTRIQUES	
MITGES MENSUALS		MÀXIMA ABSOLUTA en 24 hores	MÍNIMA ABSOLUTA en 24 hores	MITGES MENSUALS A 0° I A LA GRAVETAT NORMAL	
8 matí	4 tarda			8 matí	4 tarda
15°23	18°95	31°5 (dia 27)	3° (dia 18)	680.9 mm.	686.82 mm.
MITGES MENSUALS				A 0° I AL NIVELL DE LA MAR	
Oscil·lació extrema mensual.		34°5		762.36 mm.	760.39 mm.
Variació màxima diurna (dies 18 i 26). 18°5		22°75	6°28	Màxima (dia 1)	770.8 mm.
				Mínima (dia 6)	753.3 »
				Oscil·lació extrema	17 5 »

HUMITAT RELATIVA

PLUVIOMETRÍA

MITGES MENSUALS	8 matí	4 tarda		
Termòmetre sec	15°26	18°56	Total d'aigua caiguda en el mes	54.8 mm.
Termòmetre moll	12°8	14°91	Dia de major caiguda (dia 30).	8.3 »
Humitat (percentatge)	74.8	64.9	Intensitat per dia de pluja i neu.	3.91 »
Dies de saturació	—	—	Total d'espessor de neu en el mes	? mt.
			Dia de major espessor (dia 18).	? »
			Vent dominant en els dies de pluja i nevades.	calma N.

VENT

DIRECCIÓ	8 matí	4 tarda	VELOCITAT EN 24 HORES	
Calma	19	3		
N.	4	13		
NE.	2	2	Mitja mensual diària	22.796 k.
E.	—	—		
SE.	—	—	Màxima absoluta (dia 28).	48.000 k.
S.	—	—		
SW.	—	2		
W.	1	—	Recorregut total en el mes	683.900 k.
NW.	4	10		

ESTAT DEL CEL

DIES	8 matí	4 tarda	DIES DE	NÚVOLS		NUVOLOSITAT	
				CLASSE	8 m.	4 t.	MITGES MENSUALS
Serens	4	—	Fluja	14			8 matí
Nuvolosos	23	17	Boira	1	9	2	4 tarda
			Rosada	8	7	10	
			Calamarça	3	6	1	
Coberts	3	18	Neu.	1	1	6	3.56
							6.8

NOTA.—Tempestats en els dies 12, 25, 26 i 28.

Les anotacions diàries han estat preses per el G.ª Josep i revisades pel DR. FAURA I SANS